

บทความวิทยานิพนธ์

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก

The Factors Involving Educational Quality of Basic Educational
Institutions Based on the External Quality Assessment System

อรณิชา ทศตา¹

ดร.นุชนา เหลืองอังกูร²

รศ.สมนึก กัททัยธนี³

บทคัดย่อ

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องปฏิบัติเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และเพื่อศึกษาเจตคติและแรงจูงใจต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรที่มีผลการประเมินคุณภาพต่างกัน วิธีการศึกษาใช้แนวคิดของเกนทร์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ เพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ 7 ด้าน (Quantitative Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 68 คน จากสถานศึกษา 4 แห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 ที่ผ่านการรับรองและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพการศึกษา จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

¹ มหาบัณฑิตสาขาการวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² อาจารย์ ประจำภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์ ประจำภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling)และวิธีดำเนินการตามวงจรคุณภาพ PDCA โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) สังเกต สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม (Focus Group) แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยพรรณนาวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณมี 4 ชนิด ได้แก่ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการจัดการศึกษา แบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็นแบบวัดเจตคติและแบบวัดแรงจูงใจต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก ประกอบด้วย

1.1 สภาพการดำเนินการของสถานศึกษาที่ผ่านการรับรองคุณภาพ มีการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ ประเมินและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาที่เป็นระบบชัดเจนและมีดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่วนสถานศึกษาที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพมีการดำเนินงานบางด้าน แต่ยังขาดการประเมินและปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ขาดกระบวนการ ทักษะและความรู้ในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา และแผนงาน/โครงการยังไม่บูรณาการให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน การจัดโครงการให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

1.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดของเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่านการรับรองคุณภาพมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน ที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จคือ ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การบริหารงาน และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ส่วนสถานศึกษาที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพมีปัจจัยส่งผลให้งานสำเร็จ คือ การวางแผนเชิงกลยุทธ์

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ผ่านการรับรองคุณภาพ คือ ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

คือ ทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอพร้อมทั้งงบประมาณในการดำเนินการ ส่วนสถานศึกษาที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพมีปัจจัยที่ส่งเสริม คือ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ด้านบุคลากรในประเด็นที่ครูไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน บุคลากรบางส่วนมีความแตกแยก

3. เจตคติต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่านการรับรองคุณภาพ
อยู่ในระดับดี ส่วนสถานศึกษาที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งรายละเอียดเพิ่มเติมพบว่าผู้บริหารที่มุ่งพัฒนาการศึกษาส่งผลให้ครู-อาจารย์มีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ส่วนผู้บริหารที่ไม่มีเวลาในการทุ่มเทปฏิบัติงาน ส่งผลให้ครู-อาจารย์มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งมองว่าเป็นการเพิ่มภาระในการทำงาน ส่วนแรงจูงใจต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ทั้ง 4 แห่ง อยู่ในระดับมาก

โดยสรุป ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จโดยใช้กลยุทธ์การทำงานเป็นทีม ด้านบุคลากรและภาวะผู้นำที่มีหลักในการบริหารและการจัดการศึกษา ส่งผลให้การดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ : การประกันคุณภาพการศึกษา

ABSTRACT

An educational quality assurance is what all educational institutions must perform to receive an external quality assessment. From follow-ups of movements in operating internal quality assurance, it has been found that the involved personnel do not show appreciation and they lack knowledge and understanding of educational quality assurance. This study aimed to analyze factors involving educational quality of basic educational institutions based on the external quality assessment system, to analyze factors enhancing and hindering the operation of educational quality assurance of basic educational institutions, and to examine attitudes toward and motivations for operating educational quality assurance of the personnel with different quality assessment outcomes. The study was conducted

using the concept of TQA for excellent operation in 7 aspects, and the procedure followed PDCA quality cycle using mixed methods of research methodology between a qualitative research and a quantitative research. The group of totally 68 informants was from 4 educational institutions under the Office of Nakhon Ratchasima Educational Service Area Zone 1 which had passed and had not passed educational quality assurance as assessed by ONESQA, obtained using the purposive sampling technique. Qualitative data were collected using a documentary study, an observation, an interview and a focus group; then the collected data were analyzed by means of a descriptive analysis. Four types of the instruments used for collecting quantitative data were structured - and unstructured-interview forms, an observation form on education provision, 5-rating-scale inventories as divided into a scale on attitudes toward operation of educational quality assurance and a scale on motivations for operation of educational quality assurances, and a 5-rating scale questionnaire. The statistics used for analyzing the collected data were percentage, mean, and standard deviation.

The results of the study were as follows :

1. The factors involving educational quality of basic educational institutions based on the external quality assessment system consisted of :

1.1 For the operational condition of the educational institutions which had passed the quality assurance had planning, doing, checking, evaluation, and improvement of educational quality systematically and clearly and had continuous operation. However, the educational institutions which had not passed the quality assurance had operation in some aspects. They still lacked evaluation and improvement of quality in continuity and lacked processes, skills and knowledge of operating educational quality assurance ; and plans projects were not yet integrated appropriately to learning and teaching, and operating projects to be in accordance with the school contexts.

1.2 For the factors involving operation of the educational quality assurance system based on the concept of the National Quality Award

Requirements for Excellent Operation, in operation of the educational institutions which had passed the quality assurance they had 4 involved factors causing the performance of the educational institutions to be successful : leadership, teamwork, administration, and strategic planning. However, the quality assurance had the factor causing operation to be successful : strategic planning.

2. The factors supporting operation of educational quality assurance of the educational institutions which had passed the quality assurance were leadership and teamwork. The factors hindering operation were inadequate learning-teaching resources and inadequate budgets for operation. However, the educational institutions which had not passed the quality assurance had the supporting factor : strategic planning. The hindering factor was personnel in the issues of : inadequate teachers for organization of learning and teachers, and some of the personnel had discrepancies.

3. The attitudes toward operation of the educational institutions which had passed the quality assurance were at a high level while the educational institutions which had not passed the quality assurance had their attitudes at a medium level. The following details were found. The administrators who focused on developing education could cause teachers to have positive attitudes toward educational quality assurance while those who had only limited time to devote for task performance showed negative attitudes toward educational quality assurance, since they viewed that it was increment of burdens. However, their motivations for operating educational quality assurance of all these 4 educational institutions were at a more level.

In conclusion, the factors involving and supporting operation of quality assurance to be successful using the teamwork strategy in terms of personnel and leadership with the principles of educational administration and education provision could cause operation of internal quality assurance to be successful. Therefore, educational administrators and those involved should give the importance to these factors and should apply them to development of education in the future.

Keyword : Educational Quality Assurance

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 6 มาตรา 48 ให้นำหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา

ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษาตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอกโดยตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา ข้อเท็จจริงและหลักฐานเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางให้โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาส่งเสริมให้โรงเรียน ดำเนินงานให้บรรลุประสิทธิผลของการประเมินคุณภาพภายนอก

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อศึกษาเจตคติและแรงจูงใจต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรที่มีผลการประเมินคุณภาพต่างกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งใช้การศึกษาเลือกกรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 จำนวน 4 แห่ง โดยเป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กที่ผ่านและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ครู-อาจารย์ คณะกรรมการสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 ที่ปฏิบัติหน้าที่ในปีการศึกษา 2549 จำนวน 68 คน
2. เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสำรวจรายการ 13 ข้อ 2) แบบสังเกตการจัดการศึกษา 17 ข้อ 3) สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ การวางแผน การดำเนินการ ด้านการตรวจสอบ ประเมินและปรับปรุงคุณภาพ 69 ข้อ 4) สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การดำเนินการ 13 ข้อ ปัจจัยที่ส่งเสริมและ

เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในระบบประกันคุณภาพการศึกษา 41 ข้อ 5) แบบบันทึกการสนทนา 3 ประเด็น 6) แบบวัดเจตคติและแบบวัดแรงจูงใจต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ฉบับละ 40 ข้อ รวม 80 ข้อ 7) แบบวิเคราะห์สภาพการณ์ตามระดับของปัจจัยที่ส่งเสริมและระดับอุปสรรคต่อการดำเนินการในระบบประกันคุณภาพการศึกษา ฉบับละ 35 ข้อ รวม 70 ข้อ

3. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ 3 ระยะ คือ 1.ประสานงานกับผู้บริหารเพื่อสังเกตสภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา สัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ช่วยฯ ครู-อาจารย์ และนักเรียนอย่างไม่เป็นทางการ ตลอดจนเอกสารหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา 2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหา โดยใช้เครื่องมือทั้งหมดที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น และ 3. สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบแบบไม่เป็นทางการคือ คณะกรรมการสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์

4. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยายแบบวัดเจตคติ แบบวัดแรงจูงใจและแบบสอบถาม โดยรวม รายงานและรายชื่อโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สรุปเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จากสภาพการดำเนินการของสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีการดำเนินการวางแผนทุกประการ แต่รายละเอียดของการดำเนินการยังขาดความสมบูรณ์และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการดำเนินการส่วนมากคณะกรรมการดำเนินการวางแผนและสรุปผลส่งให้กับคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทราบภายหลัง การตรวจสอบ ประเมิน ดำเนินการโดยโรงเรียนและหน่วยงานต้นสังกัด แต่บางส่วนไม่ได้เป็นการประเมินจากสภาพจริง ซึ่งการประเมินจากหน่วยงานต้นสังกัดขาดความเอาใจใส่ในการเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาอย่างจริงจัง ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแนวคิดของเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศของสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง พบว่า มีปัจจัย 4 ด้านที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จคือ ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การบริหารงานและการวางแผนเชิงกลยุทธ์

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาตามกรอบแนวคิดของเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ของโรงเรียนที่ผ่านและไม่ผ่านการรับรองคุณภาพ มีปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของโรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย แต่โรงเรียนที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพเป็นอุปสรรค ในระดับปานกลาง

3. เจตคติต่อการดำเนินงานของโรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพ โดยรวมอยู่ในระดับดี แต่โรงเรียนที่ไม่ผ่านการรับรองคุณภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนแรงจูงใจในการดำเนินงานของทั้งสองกลุ่มที่ผ่านและไม่ผ่าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายการประเมินคุณภาพภายนอก สถานศึกษาต้องดำเนินงานครอบคลุมในการวางแผน การดำเนินการ ตรวจสอบ ประเมินและปรับปรุงคุณภาพ แต่ถ้าสถานศึกษาไม่ตระหนักในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาบุคลากร ขาดการวางแผน การตรวจสอบและประเมินผล จะส่งผลให้ไม่บรรลุเป้าหมาย ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพตามแนวคิดของเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศที่ทำให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จ คือ ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การบริหารงานและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งการที่ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มุ่งมั่น จริงจังพร้อมทั้งการทุ่มเทเวลาพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ขับเคลื่อนต่อการนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาพัฒนาโรงเรียนเสมอเป็นสิ่งที่ผลักดันให้การดำเนินการประกันคุณภาพของโรงเรียนประสบความสำเร็จ

ส่วนอุปสรรคที่ทำให้การบริหารจัดการไม่บรรลุเป้าหมายตามแนวคิดของเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ คือปัจจัยด้านบุคลากรในประเด็นที่ครูไม่เพียงพอ ขาดการทำงานเป็นทีม การแตกแยกเป็นกลุ่ม การแข่งขันชิงดีชิงเด่นในการทำงาน ไม่มีความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ

ด้านเจตคติต่อการดำเนินงานพบว่าสถานศึกษายังไม่เชื่อว่าการประกันคุณภาพจะช่วยพัฒนาระบบการศึกษา และเป็นการเพิ่มภาระในการทำงาน ขาดความเชื่อถือคณะกรรมการประเมินจาก สมศ.